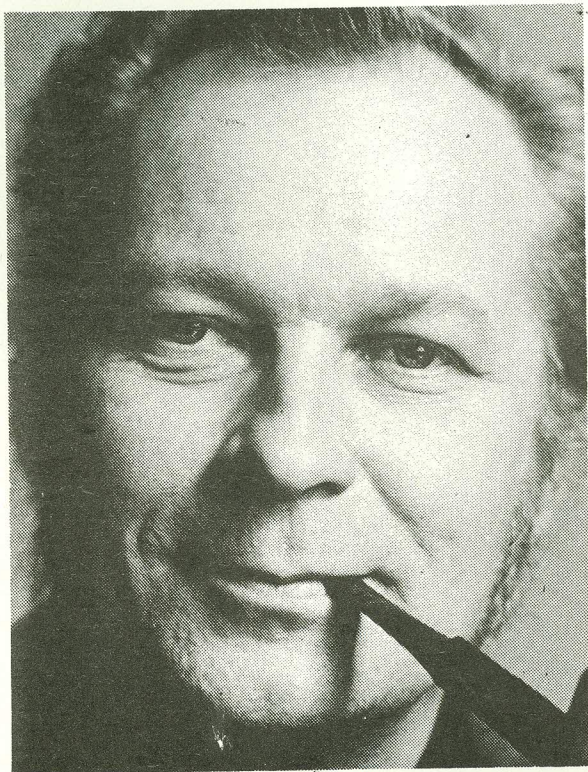

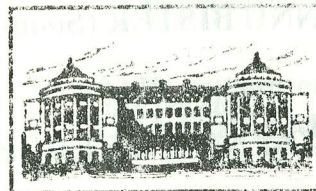
RATSAMEES

AULIS SALLINEN

Kui tahate kuulda lugu, mis räägib mehest ja naisest, sõjast, hobustest, naistest, õnnest, surmast, siis kuulake.

ESTONIA TEATER

AULIS SALLINEN

RATSAMEES

Ratsumies

Oper kolmes vaatuses ühe vaheajaga

Paavo Haavikko libreto

Esietendus 28. detsembril 1991

Dirigent
HANNU BISTER (Soome)

Lavastaja
AGO-ENDRIK KERGE

Kunstnik
GEORG SANDER

Koormeistrid
ANNE DORBEB
JÜRI RENT

Kontsertmeistrid
JAANUS JUUL
HELIN KAPTEN
RIINA PIKANI
AARNE TALVIK
VIIVA VÄINMAA

Konsultant
TOIVO KULDSEPP (Soome keel)

Orkestri kontsertmeister
MATI UFFERT

Etenduse juht
VÄINO AREN

Tegelased:

Antti, ratsamees
MATI PALM

Anna, tema naine
HELVI RAAMAT
RIINA KADAJA

Novgorodi suurkaupmees
IVO KUUSK

Kaupmehe proua
MARIKA EENSALU

Kohtunik
TEO MAISTE

Naine
URVE TAUTS

Ratsatalunik*
VOLDEMAR KUSLAP

Matti Puikkanen
ERVIN KÄRVET

**Nimismees
TIIT TRALLA**

**Kolm meest kohtus
HANS MIILBERG
ARVO LAID
REIN TAIDLA**

**Kaks naist kohtus
VILJA KRUUSEMENT
VAIKE KIIK või
EDA ZAHHAROVA**

* Ratsatalunik - nn. ratsamehetalu valdaja, kes muude maksude asemel või kõrval pidi andma sõjaväe käsutusse ühe ratsamehe ja ratsu ning neid ülal pidama.

PROLOOG

Nõnda siis, kokkuleppe kohaselt, käsu korras oleme siin, valmis alluma sulele, mis kirjutab meid õhku. Mehe elu mahub ära tema naha pinnale. Kolme ruutmeetri suurune riik. Tihedas kirjas kirjutades mehe nahast piisab, et sinna üles tähendada tema elu. See saab küll viimseni täis. Lühidalt: kõigepealt Novgorodi, siis Olavilinna, siis metsas, Sääminki metsas ja saartel, Liistonsaari lähistel, kuningalinna. Hästi, kui tahate kuulda lugu, mis räägib mehest ja naisest, sõjast, hobustest, naistest, õnnestm, surmast, siis kuulake.

ESIMENE VAATUS

Lihavõtted Novgorodis

Novgorodi suurkaupmehe maja lihavõtteööl. Anna ja ratsamees on orjadena kaupmehe majas. Kaupmees ei saa magada ja kohtub Annaga. Kaupmees soovib, et Anna veedaks temaga öö, Anna keeldub.

Tulevad ratsamees ja kaupmeheproua. Viimane soovib, et ratsamees hakkaks karuks, kes, järgides vana traditsiooni, käiks majast majja ja ennustaks.

Tulevad kaupmees ja Anna. Kaupmees ja kaupmeheproua annavad karule soovitusi, kuidas käituda. Ja ratsamees-karu ennustab:

"Lumi katab katuse ja katus haljendab; ja sina magad ikka oma naise kõrval. Lumi katab katuse ja katus haljendab ja see sinu naine magab ikka sinu kõrval. Lumi katab katuse ja katus haljendab, sina ei kaota kunagi midagi üheski tehingus. Lumi katab katuse ja katus haljendab, ja sinul ja kuningatel ei ole viimaks vahet..."

Anna hoiatab meest, et liiga tark karu võidakse tappa. Kaupmeheproua nõuabki, et karu tapetaks. Kaupmees süüdistab naist julmuses ja nõuab, et ratsamees seoks ta käed. Ratsamees seob ka kaupmehe. Maja süttib. Enne surma ennustab kaupmees ratsamehele: "Kuula! Sinust tuleb suur kuningas Rootsi ja Venemaa vahel. Suur kuningas, sinu kroonimisel süüdatakse kakssada küünalt ja mitte ükski

neist ei sarnane teisega. Suur kuningas, sinu kroonimisel toimub imelikke asju: mets liigub, puud rebivad end lahti ja kõnnivad sinu ees."

Anna ja ratsamees pääsevad. Üleelatu jääb ratsameest vaevama ja ta on meeltesegaduses. Nad jõuavad Soome.

TEINE VAATUS

Kohtuprotses Olavilinnas

Kohtunik süüdistab Naist selles, et see olla tapnud oma lapse. Naine räägib seepeale tundmatust mornist mehest, kes kutsus end üksildaseks, öölinnuks, mõrusuuks.

Ratsatalunik väidab, et tema oma on hobune, kelle ta Ratsamehega sõtta saatis ja kes nüüd kohtunikule kuulub.

Anna on tulnud kohtusse, et lasta end leseks tunnistada. Rahvas kaitseb teda, kuid kohtunik teeb otsuse, annab täramini: "Öö ja aasta".

Kohtusse tuleb vanameheks maskeerunud Ratsamees,

VAHEAEG

kelle Anna lõpuks oma meheks tunnistab. Ratsamees räägib ära nende loo: Novgorodi suurkaupmehe maja, selle süütamise, kuidas ta end varjas Anna juures elades ja miks nad Annale lesepõlve taotlesid ("Surnuid ei kiusata taga!"). Anna, Ratsamees ja Naine vangistatakse.

Kohtunik läheb oma himurate soovidega öösel Naise juurde, vangid seovad ta kinni ja põgenevad.

KOLMAS VAATUS

Rünnak

Metsakoht Sääminkis, armetu hurtsik suurte kuuskede all. Kuuskede tühjad tihedad suured oksad on tigidalt harali.

Anna, Ratsamees Antti, Naine ja Ratsatalunik elavad hütis kesk metsa. Poole aruga Matti Puikkanen räägib neile oma saatusest, tema jaoks on surnud segamini elavatega. Tema suust kuulub repliik: "Kui

võim on rahva käes, kelle käes ta siis on?"

Ratsatalunik on rahva kokku kutsunud, et minna Liistonsaarele ja võtta härradelt nende vara, kuid rahvas valib oma juhiks Ratsamehe, kes "on sõjas olnud ja sõjast tulnud".

Ratsamehe plaani kohaselt peavad naised minema kindluse väravate ette paluma, et neid sisse lastakse, samal ajal liiguvad mehed võrkude ja puude varjus kindluse poole, et siis lükata palk ivatud värava vahele. Nii tehaksegi, kuid kindlusest hakatakse tulistama, mehed saavad surma, Ratsamees nende hulgas.

Anna laulab unelaulu surnud Ratsamehele. Kindlusest tulevad nimismees ja valvurid. Nimismees: "Mul on aidas rottide näritud küünlaid kakssada tükki. Need lasen ma kuningal välja maksta selle eest, mida me siin nüüd näeme."

Ja küünlaid süüdatakse maha, kindluse kaitsevallile, maha, rottide näritud, kummalisi küünlaid. Kindlusest väljub Laadoga merevägi.

AULIS SALLINEN (s. 1935)

lõpetas Sibelise-Akadeemia heliloojana, töötas Soome Raadio Sümfooniaorkestri intendandina (1960-1970) ja õppejõuna Sibelise-Akadeemias, aastast 1976 kompositsiooniprofessor. Tema loomingu olulisema osa moodustavad kuus sümfooniat (1971, 1972, 1975, 1978, 1985, 1990), neli ooperit: "Ratsamees" (1974), "Punane viir" (1978), "Kuningas läheb Prantsusmaale" (1984) ja "Kullervo" (1988), viimase lavastust on oodata peatselt USA-s. Veel on kirjutanud A. Sallinen Viiuli- ja Tšellokontserdi, balleti "Variations sur Mallarmé", kammer- ja koorimuusikat.

"Ratsamehe" ("Ratsumies") sünnilugu viib tagasi 1969. aastasse, kui Soomes nähti vaeva uute kodumaiste ooperite lavaletulekuks. Nimelt tähistas Olavilinnus 1975. aastal oma 500. aastapäeva. Selleks puhuks korraldatud libretokavandite konkursile saabus hulganisti ideid, ooperikonkursi võitis aga Aulis Sallise "Ratsamees". Teos valmis 1974. aastal ja esietendus toimus Savonlinnas 17. juulil 1975. Lavastas Kalle Holmberg, dirigent oli Ulf Söderblom. "Ratsamees" oli Savonlinna festivalil kavas ka 1976. ja 1977. aastal.

Kuidas tuli muusika teie ellu?

AULIS SALLINEN: Umbes 8-9-aastasena hakkasin viiulit mängima, nii see algas. Mulle meeldis klaveril improviseerida, ilka kergemat muusikat, jazzi vms. Vist 13-14-aastaselt panin ka esimesed "teosed" paberile. Sel ajal kirjutasid kõik laule.

Millised need olid?

Klaveripalad. Hästi romantilised. Ega mul seal kodulinnas olnud võimalus muusikat õsiselt õppida. Kirjutasin ka orkestrile. Ostin partituuri ja vaatasin, kuidas erinevatele pillidele kirjutatakse.

Kuidas jõudis ooper teieni?

Esimest korda sattusin orkestrikontserdile Turus, olin siis 12-13. Ooperis käisin esimest korda 20-aastasena Helsingis. Olin sõjaväes ja käisin vaatamas Ahti Sonnise balletti "Pessi ja Illusia". Nii et üsna hiline algus.

Agas esimene ooperikülustus?

Soome Rahvusooperis, aga ei mäleta, mis.

Mis on esimene ooperilavastus, mis on meelde jäänud?

Alban Bergi "Wozzeck", mille oli lavastanud Ralf Langbacka. See jäi nii tugevasti meeltesse, et tajusin esmakordselt, missugune jutlustaja võib ooper olla.

Oli "Wozzeck" teil mõtteis ka "Ratsamehe" loomise ajal?

Sinna vahele mahtus veel elamusi. Üks oli Savonlinnas: "Fidelio", "Salome" ja ennekõike "Juha", millega seoses kohtasin esimest korda Kalle Holmbergi nime. Teatris olin andnud tugeva elamuse Paavo Haavikko näidend "Agricola ja rebane".

Kas te tundsite Haavikkot isiklikult enne, kui algas töö "Ratsamehega"?

Ei. Helistasin talle ja tema reaktsioon oli üllatavalt aval. Ta palus muidugi mõtlemisaega, kuid ei kulunudki kaua, kui ta helistas ja nõustus. Möödus paar-kolm kuud ja siis ilmus "Ratsamehe"-nimeline näidend. Lugesin seda. Olin ju kogemusteta, metsast tulnud mees, seni vaid koorile väikesi lugusid kirjutanud. Kui keegi on kunagi alustanud ooperi kirjutamist nullist, siis mina.

Kas uurisite selleks puhuks ka edukaid oopereid ja nende komponeerimistehnikat?

Seda ei ole ma kunagi teinud,

Kaua aega kulub "Ratsamehe" loomiseks?

Paar aastat. Näidendit tuli kõvasti lühendada. Näiteks kui hakkasin kirjutama teist vaatust, selgus mulle, et üksainuke kild teksti võib tekitada umbes viis minutit muusikat. Agas ooper saab kesta kaks ja pool kuni kolm tundi.

Katked on võetud Jussi Törnwalli tehtud intervjuust